

Mukəddəs Kitab

Təwrat 37-қисим

«Ҳағай»

© Mukəddəs Kitab 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Uyşurqə Kalam Tərijimisi»

Tawrat 37-kisim

«Hagay»

(Hagay pəyoqəmbərning kitabi)

Kirix söz

Pəyoqəmbər toqrisida

Hagay wə uning ailisining xəhsiy arka körünüxi toqruluk enik hatirilirimiz yok.

Yeziloqan waqti

Kitabning yeziloqan waqti toqruluk qilqə guman yok. Hagay bizgə ukturiduki, u məzkur bexarətlərnı Pars imperatori Darius (Hispastis)ning ikkinqi yilida qobul qiləqan. Astronomiyəlik uqurdin xu yilning dəl miladiyədin ilgiriqi 520-yili ikənlikini bekitkili bolidu.

Kitabning tarihiy arka körünüxi

Demək, kitab miladiyədin ilgiriqi 520-yili yeziloqan. Israil həlqi Babil imperiyəsiga 70 yil sürgün bolux azabini tartqanidi (miladiyədin ilgiriqi 605-538-yillar). Yəxaya pəyoqəmbər Israilning Babilda muxundak sürgün bolidiqanlikini ikki əsir ilgiri aldin'ala eytkanidi. Yəramiya pəyoqəmbərmu sürgün bolux waqtining 70 yil bolidiqanlikini aldin'ala eytkanidi. Yəxaya pəyoqəmbər yənə Hudaning «Qorəx» isimlik bir Pars imperatorini təhtkə olturoquzidiqanlikini aldin'ala eytkan. Uning deyixiqə bu imperator sürgün qilinoqan kixilərgə wətinigə kaytixkə ruhsət beridu wə həttə Pərwərdigarning Babillar wəyran qiləqan ibadəthanisini kaytidin quruxni buyruydu.

Dəl Yəxaya wə Yəramiya aldin'ala eytkandək, miladiyədin ilgiriqi 539-yili Babil imperiyəsi Pars imperiyəsi tərpidin oqulitildi. Yəxaya həttə bu imperatorning ismi «Qorəx»ni aldin'ala eytkanidi. Uning deginidək «büyük Qorəx» sürgün boləqanlarəqə wətinigə, yəni Pələstingə kaytixkə ruhsət berip ibadəthanini kaytidin quruxni buyrudi. Halbuki, pəkət qəklık bir kışim adəmlərlə xundak kiliqni talliwaldi. Qəloqan kixilər Mesopotamiyədə turuwərdi. Ular xu yərninq rahət turmuxioqə kənüp qəloqan, əslidiki dehqanqilik həyatini sodigərlikkə almaxturoqan bir həlk bolup qəloqanidi. Bu wəziyətninq dawamlıxixi bilən Yəhudiy həlkinqning soda kiliq qəbiliyitining dangki qikqan.

Kaytip kəlgən kixilər («Hudaning kəldisi» yaki «həlkning kəldisi») zor ümidlər bilən kaytti; Yəxaya, Yəramiya wə Əzakıyal pəyoqəmbərlər «Qutkuzəqı-Məsiq» wə Uning tilsimat samawi padixəhliqi toqruluk karamət bexarətlərnı bərgənidi. Kixilərninq «bu bexarətlər tezla əməlgə axurulamdikinq» dəydiqan zor ümidliri bar idi. Biraq ular kaytip kəlgəndə, əzining əylirini, dehqanqilik məydanlırini kayta kuruxniki jəpalıq ixlarəqə yüzləngənidi. Uning üstigə ətrəptiki əllər ularəqə kəp awariqilik selip bərdi. Israil əzi mustəqil dələt əməs idi, bəlki Pars imperiyəsiga bəkındi idi («Əzra», 1-3-bab).

«Ҳағай»

Әслидә Сулайман салoған «мукәддәс ибадәthana»ning қайта қурулухидә миләдийәдин илгирики 535-йили ix бaxланoған болсиму, бирәк хәлқ унингдин тезла қол үзгәниди. Бунинг сәwәблири аз әмәс иди. Биринқидин, әзлirining әйлirини, деһқанқилік мәйданlirини қайта қурухму қиқик ix әмәс иди. Бунингдин еoјiri xуки, әтрәптiki әлләр ибадәthana тоoрлуқ: «Bu ixлар isyanning бaxlinixи» дегәндәк oјәywәт-xikayәtlәрни қiқарoған, keyинки Pars imperatori «Artaksәrksis» (yаки «Artahxaxta») унингoја ixинip кәткән хәмдә қурулухни дәрһал тоhtitix керәк дегән yарлиқни қүхүргәниди. Buni аз дәp, Сулайман қуруған әсли ибадәthanining хәywisини көргән бәзи moysipitlarning uni әсләp: «Ҳазир salidioған бу әy әслидiki xәрәplik әygә selixturoғanda хәqnemigә әрзимәyду» дегәнliri хәлқning көнглигә соoқуқ су сәpkәниди. Қурулух 15 yил тоhtitip қoyулоғаниди.

Бирәк Yәxayaning 200 yил илгирики бexарiti бойиқә roхәнки, ибадәthanining қурулухи Hudaning iradisi иди. Huda икки адәмни, yәни Ҳағай wә Zәkәриya пәyoғәmbәрни ornidin тuroғuzди. Gәрqә imperatorning «тоhtitix yарлиқи» қүхүргәнлиki түpәylidin, қайта қурулух қилоғуқилarning jаzаoја uғrax mumkinқiliki болсиму, икки пәyoғәmbәр хәлқкә: — U мукәддәс ix пүtmisә болmayду дәp, күқлүк rioғәtlәndүridioған сәzlәрни yәtkүзди. Bolupmu Ҳағай пәyoғәmbәр ularoја көрсitiduki, ular Hudaning еник аyan қилоған iradisi бойиқә қilmioғанлиқидин, хәрhil қiyинқilik ularning бexioја қүхкән. Ziraәtlәrgә qекәткә, ҳал қүхкән болup, ularning xәhsiy иқtisadiy ixlirida қүхәндүргили болmaydioған onғaysizlikлар ularни daim аq қәlduridu. Бирәк ular әгәр Һазир Hudaning meһribanлиқioја ixинip әзининг иқtisadiy қiyинқiliklirioја қаримay, Uning әyини қурухқә kirixкән болса, әмди U ularning ixlirини onғxap, бәrikәtләytti.

Bu хәлқләр хәр дәwrдә әслиnip тәриplinixкә layикки, ular Hudaning ularning biһәtәрlikини kapәtlәydioғанлиқioја хәq taxki ispat болmioған әһwalda, jan-dil билән Hudaning сәзини qобул қилиp қурулухқә kirixti. Huda ularning imanини хәyран қаларлиқ yolda тәstikлиди. Uzun өtmәyла, imperator әзи hanлиқ yilnamilәрни тәkхүртүp Қорәхning on altә yил илгирики ибадәthanини қурух тоoрлуқ yарлиқини tepip, ixни тезла пүттүрүх үқүн өз хәzinisidin көp мәblәoј әjратти (Tәwrat, «Әzra», 4-6-bab). Ҳағайning бexарitining xundәк тәstiklinixи хәлқning ixәнq-әtikәdinи тәhimu күqәytti. Pәkәt төt yerim yил iqidila ular binани пүtkүзди.

Ҳағай пәyoғәmbәр yәнә «**Bu әyning keyинки xan-xәриpi әslidikidin zor bolidu**» дегән бexарәtnи бәргәниди.

Mana бу әмди Ҳағайoја tapxurulоған wәһiyning аsasiy мәzmunidir. Tәwәндә керidioғинimizдәк, унинг бexарәtliri әyни wәқittiki бу мәsililәrdin өtүp аhirқи zamandiki uluoқ wәкәләrgә, Hudaning сәltәnitining xan-xәһritigә atlayду. Biz бу ixлар үstidә «қoxumqә сәz»имиздә yәнә азрак тоhtilимиз.

Дикқәт қилихқә tegixlik бәзи нуқtilар: —

- (1) Ҳағай бexарәtlәринг өзининг әмәslikини, бәлки Hudaning eyтқанлиқини: «**Pәrwәrdigar mundaқ dәyду...**», «**Rәb Huda mundaқ dedi**» дегәндәк ибариләр билән 20 қетим бизгә әsлитиду.
- (2) Hudaning көрсәtmisини аdа қilixta кеqiktүрүх һәтәрлик.
- (3) Kitabta үq күндә eytilоған төt айрим бexарәт бар.

Мəзмун: —

(1) (1:1-15)	Birinqi wəh̄iy: əyib wə uni tüzitix yoli
(2) (2:1-9)	Ikkinqi wəh̄iy: məyuslinix, riqbətłəndürüx
(3) (2:10-19)	Üqinqi wəh̄iy: tənbiḥ; bərikətni ata kılıx wədisi
(4) (2:11-23)	Tətinqi wəh̄iy: ahirkı zaman — əllərni zilziligə selix, Zərubbabəlning bəhti

.....

Hagay

Birinchi wəhiy wə həlkning inkasi

1¹ Darius padixahning ikkinchi yili, altinchi aynning birinchi kuni, Pərwərdigarning səzi Hagay pəyojəmbər arkilik Xealtielning oqli, Yəhudaning waliyisi Zərubbabəlgə həm Yəhozadakning oqli, bax kahin Yəxuaşa kəldi: —

² Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: —

Bu həlk: «Wakti kəlmidi, Pərwərdigarning əyini kuxux wakti tehi kəlmidi» — dəydu.

³ Wə Pərwərdigarning səzi Hagay pəyojəmbər arkilik kelip mundak deyildi: —

⁴ Bu əy tehiqila harabə tursa, bu silər tahtaydin bezəlgən əyliringlarda yaxaydiojan wakitmu?

⁵ Mana, Pərwərdigar mundak dəydu: —

— Kiliwatkinglar üstidə kəngül qoyup oylininglar!

⁶ Teriojininglar kəp, yiojiwalidiojininglar az

Yəysilər, biraq toymaysilər;

Iqisilər, biraq qanmaysilər;

Kiyisilər, biraq heqkandak illimaysilər;

Ix həkki aləuqi bolsa,

Huddi ix həkkinə tətük həmyanoja saləjanəja ohxaxtur.

⁷ — Samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar mundak dəydu: —

Kiliwatkinglar üstidə kəngül qoyup oylininglar!

⁸ Taqka qikip, yəjaqni elip kelinglar, əyni kuxunglar; xundak kilsanglar Mən uningdin hursən bolimən, xan-xərpəkə eriximən, — dəydu Pərwərdigar.

⁹ — Silər kəpni küttünglar, mana, erixkinglar az boldi; uni əygə epkəlgininglarda, Mən uni püwlep yəqattim; bu nemə üqün? — dəydu samawi qoxunlarning Sərdari boləjan Pərwərdigar —
— Qünki Mening əyümning harabə boləjiniəja qərimay, əz əyüglərnə selixkə yügürtüxp yürüwətilər.

¹⁰ Xunga üstüglərdə asmanlar xəbnəmnə bərməydu, zeminmu həsulini bərməydu;

¹¹ Mən zeminoja, taqka, ziraətlərgə, yəngi xarəbləroja, zəytun meyiəja, tuprakning ündürmilirigə, insanləroja, mal-waranləroja wə qollardiki barlik əjirlərgə kuxəqəqlilikni qəqirdim.

1:1 «Darius padixahning ikkinchi yili, altinchi aynning birinchi kuni» — «Darius padixah», yəni «Darius Hispastes» (miladiyədin ilgiri 521-485-yillar). Bu kün miladiyədin ilgiri 520-yili, 29-awəqust idi. «Altinchi ay» — Muxəddəs Kitabta yil, aylar tiləja elinəja, Yəhudiylarning kona kalendari boyiqə həsəblinidu («Təbirlər»nimu kəring). «Altinchi aynning birinchi kuni» — hər aynning birinchi kuni həyt bolattı, Yerusəlemdə bu səzni angliəjan kixilər bəlkim əz bolmisa kərek. «**bax kahin Yəxuaşa**» — «kahin» muxəddəs ibadəthanida puxrələr üqün məhsus kurbənlilikni kəydürgüqi hədim.

1:2 «Bu həlk: «Wakti kəlmidi, Pərwərdigarning əyini kuxux wakti tehi kəlmidi» — dəydu» — muxəddəs ibadəthanini kəyta kuxux hizmiti 15 yil ilgiri bəxlənanidi, biraq həlk bəxkə əllərnəng təhditigə uqrap, kuxux hizmitidin qol tartkanidi («Əzra», 3-5-bəblərnə kəring).

1:4 «tahtaydin bezəlgən əyliringlar» — «tahtaydin bezəlgən» dəgən bu səz Təwrəttə pəkət Sulayman kuxəjan muxəddəs ibadəthanəning bəziləki wə «Yəhoahəz padixah»ning ordisinəng bəziləxini təswirləx üqün bir qətim ixlitilgən. Xuningdin kərimizki, həlkələr bəlkim muxəddəs ibadəthanini kuxuxkə 15 yil ilgiri təyyarliəjan yəjaqni həzir əz əylirini bəzəx üqün ixlətməktə. Xunga ularning ikki gənəhi bəz id: (1) Hudaning əyini kuxuxni kəqiktürüx; (2) Hudaning əyi üqün təyyarlap kuyuləjan yəjaqni əz əyliri üqün ixlitəx.

1:6 Kən. 28:38; Mik. 6:14, 15.

1:10 «Xunga üstüglərdə asmanlar xəbnəmnə bərməydu» — xəbnəm, bolupmu 8- wə 9-ayda pixidiojan mēwə yəki əxliqni yegiləxtin səkləxtə muhim rol oynaydu.

1:10 Kən. 28:23

1:11 «Mən zeminoja, taqka, ziraətlərgə, ... qollardiki barlik əjirlərgə kuxəqəqlilikni qəqirdim» — «kuxəqəqlilik» (ibrəniy tilidə «horəb») həm «harabə» dəgənlər bir-birigə ohxəp kətidəjan səzlər — Hudaning əyi «harabə» bolsa, ularəja «horəb»

«Ҳағай»

¹² Xuning bilən Xealtielning oqli Zərubbabəl һәм Yəһozadakning oqli bax kahin Yəxua wə һәlkning қалdisining һәmmisi Pərwərdigar Hudasing awazioға, xuningdәk Pərwərdigar Hudasing Ҳағай пəyoғəmbərnı əwətixi bilən, uning səzlirigə қulақ saldi; һәlk Pərwərdigar aldidа қorқti.

¹³ Andin Pərwərdigarning əlqisi Ҳағай Pərwədigarning һəwirini һәlkкə yətküzüп: — «Mən silər bilən billidurmən» — dəydu Pərwərdigar, — dedi.¹⁴ Wə Pərwərdigar Xealtielning oqli, Yəһudaning waliyisi Zərubbabəlning roһini, xundakla Yəһozadakning oqli, bax kahin Yəxuaning roһini һәм һәlk қалdisining һərbirining roһini kozoғidi; ular samawi қoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar Hudasing əyigə kelip ixlidi.

¹⁵ Bu Darius padixahning ikkinqi yili, altinqi ayning yigirmə tətinqi күni idi.

Ikkinqi wəһiy — rioғbətləndürүx

2¹ Yəttinqi ayning yigirmə birinqi күni, Pərwədigarning səzi Ҳағай пəyoғəmbər арқиліk kelip mundaқ deydі: ² — «Xealtielning oqli, Yəһudaning waliyisi Zərubbabəlgə, Yəһozadakning oqli, bax kahin Yəxuaға һəmdə һәlkning қалdisioға səz қilip ulardin: —

³ «Aranglardin əyni qaoғdiki xan-xərpəт bolojan bu əyni kərgənlərdin kim bar? Silər һazir uningоға қандақ қaraysilər? Nəziringlarda u һeqnemigə ərziməydu, xundakmu?» — dəp sorioғin. ⁴ — Birақ һazir, i Zərubbabəl, jasarətlіk bol, — dəydu Pərwərdigar, — Yəһozadakning oqli, bax kahin Yəxua, jasarətlіk bol; zemindiki barlіk һәlk, jasarətlіk bolup ixlənglar, — dəydu Pərwərdigar.

— qünki Mən silər bilən billidurmən, — dəydu samawi қoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar.

⁵ — Misirdin қіkkан wақtinglarda silərgə əһdə қilojan səzüm wə Mening Rohim aranglarda turup kəldi; һərgiz қorkmanglar.

⁶ Qünki samawi қoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar mundaқ dəydu: —

— Yənə pəкəт azoғina wəқittin keyin Mən asmanlar, yər yüzi, dengiz һәм қuruklukni təwritimən;

⁷ Mən barlіk əllərnı təwritimən; nətijidə əllərnıng sərhil ətiwar nərsiliri elip kelinidu. Mən muxu əyni xan-xərpəкə toldurimən, — dəydu samawi қoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar.

⁸ — Kümүx Meningki, altun Meningki, — dəydu samawi қoxunlarning Sərdari bolojan Pərwərdigar.

(қuroғаққilіk) bolidu.

1:15 «Bu Darius padixahning ikkinqi yili, altinqi ayning yigirmə tətinqi күni idi» — Ҳағай bexarəт berip, һәlk Hudaning eyidə ix baxlioғuqə 23 күn etti. Bu wəқit һosul yioғdioғan pəsil bolоғаққа, ix bəlkim һosulni yioғip bolоғandin keyin baxlanоғan.

2:1 «Yəttinqi ayning yigirmə birinqi күni» — bu күn «kəpilər һeyti» («kəpə tikix һeyti»)ning əng ahirki күni bolup, һәlkning kəp bir қismi Yerusalemda bolojan bolux kerək.

2:3 «Aranglardin əyni qaoғdiki xan-xərpəт bolojan bu əyni kərgənlərdin kim bar? Silər һazir uningоға қандақ қaraysilər? Nəziringlarda u һeqnemigə ərziməydu, xundakmu?» — Sulayman padixah salojan һəywətlіk muқəddəs ibadəthana (miladiyadin ilgiriki 587-yili) Babil təripidin wəyran қilinoғan. Bu wəқə Ҳағай səz қilojan wəқittin 67 yil ilgiri bolоғаққа, əsli ibadəthanining xan-xəripı yengı ibadəthanioға қaraydioғan bəzi bowaylarning esidin қikmioғan boluxi kerək.

— «əyni qaoғdiki xan-xərpəт bolojan bu ey» wə «uningоға қандақ қaraysilər?» degan səzlər ispatlayduki, Huda nəziridə məyli Sulayman қuroғan yaki bu wəқittiki һәlk қuroғan ibadəthana bolsun, һər ikisini «bir» dəp һesablaydu.

2:6 «... asmanlar, yər yüzi, dengiz һәм қuruklukni təwritimən» — muxundaқ səzlər baxқа пəyoғəmbər yazmiliridimu tepilidu (məsilən, «Yəxaya» 13-bab, «Yərəmiya» 4- һәм 10-bab, «Yoel» 2-bab, «Naһum» 1-babta). Xübhisizki, bular «Pərwədigarning күni», yəni ahirki zamanni kərsitidu.

2:6 ibr. 12:26,27

2:8 «Kümүx Meningki, altun Meningki, — dəydu ... Pərwərdigar» — xu dəwrдə dunyadiк kəp қisim altun-kümүx Pars imeriyoғining қolida idi. Məzkur bexarəttin azraqla bir məzgildin keyin, Pars imperatori Darius təripidin: «Israilning ətrapidiki yurtlardin imperatorоға elinoғan bajlarning qong bir қismini ayrip, bu pulni «Pərwərdigarning eyini qiraylіk yasax üqün ixlitix kerək...»» degən bir yarlіk qüхүrүldi («Əzra» 4-6-babni, xundakla «қoxumqə səz»imizni kərtüг).

«Ҳағай»

⁹ — Bu oʻyning keyinki xan-xaripi aslidikidin zor bolidu, — dāydu samawi qoxunlarning Sərdari bolōjan Pərwərdigar, — wə Mən muxu yərdə aramlık-hatirjəmlıkni ata qilimən, — dāydu samawi qoxunlarning Sərdari bolōjan Pərwərdigar»...

Üqinqi wəhiy — Hudaning xəpkiti wə bərikiti

¹⁰ Darius padixahning ikkinqi yili, tokkuzinqi ayning yigirmə tətinqi küni, Pərwərdigarning səzi Ҳағай pəyoqəmbər arkilik kelip mundak deyildi: —

¹¹ «Samawi qoxunlarning Sərdari bolōjan Pərwərdigar mundak dāydu: — Kaḥinlarōja sēz qilip ulardin Təwrat-qanuni toʻqʻruluk; —

¹² «Birsi tonining etikidə «Hudaōja atalojan gəx»ni kəturip ketiwatqinida, uning etiki nanoja, umaqqa, xarabqa, zəytun mayoja yaki həkəndak ax-ozukqa mundakla tegip kətsə, undakta u nərsilər «Hudaōja atalojan» bolamdu?» — dəp soriōjin».

Kaḥinlar jawabən: «Yak» — dedi.

¹³ Wə Ҳағай: «Birsi jəsətkə tegip «napak» bolōjan bolsa, u bu ax-ozukning qaysibirigə təgsə, undakta ax-ozuk napak bolamdu?» — dəp soridi.

Kaḥinlar jawabən: «U napak bolidu» — dedi.

¹⁴ Andin Ҳағай jawabən mundak dedi: — «Pərwərdigar: «Əmdı bu həlk, bu «yat əl» Mening aldimdimu xundaktur, ularning qollirida ixləngənlirining həmmisimu xundaktur, xuningdək ularning xu yərdə Manga hərbi sūnojanlirimu napaktur» — dāydu».

¹⁵ — Əmdı hazır kəngül qoyup oylininglar —

Bügündin baxlap, muxu waqtin tartip kərūnglar — taki Pərwərdigarning ibadəthanisidiki tax üstigə yənə bir tal tax qoyuluqə», ¹⁶ xuningdin ilgiri künlərdə, birsi «yigirmə kürə»lik bir dəwə axlikni aqlılı kəlgəndə, mana pəkət un kürila qikti; birsi xarab küpidin əllik komzək aqlılı kəlsə, mana pəkət yigirmə komzək qikti. ¹⁷ Mən qolliringlar bilən ixlğan barlik ixliringlarda

2:9 «Bu oʻyning keyinki xan-xaripi aslidikidin zor bolidu» — bu bexarətning əməlgə axuruluxi nəhayiti ajayib boldi. Səz kəp bolōjaqqa, xərḥini «qoxumqə sēz»imizgə qoyduq.

2:9 Mis. 23:20-22; Yər. 31:31-34; Əz. 36:26-28; Mat. 3: 11-12; 11:10; 24:12-16; Mar. 1:2; Luqa 1:76; 7:27; Yḥ. 2:13-17; Yəx. 40:3; Ibr. 8:6; 12:24

2:12 «Birsi tonining etikidə «Hudaōja atalojan gəx»ni kəturip ketiwatqinida, uning etiki .. həkəndak ax-ozukqa mundakla tegip kətsə, undakta u nərsilər «Hudaōja atalojan» bolamdu?» — «Hudaōja atalojan gəx» (yaki «mukəddəs gəx») — Musa pəyoqəmbərgə qūxūrlūgən kanun boyiqə, birsi Hudaōja «gunah kurbanliki» («gunahni tilidōjan kurbanliki»), «inək kurbanliki» yaki « kurbanliki»ni qilōjanda, bu kurbanliklardin məlum parqə gəx kurbanlik qilməqi bolōjan kixining yərdimidə bolōjan kaḥinoja ayrip berilgən. Bu gəx «Hudaōja atalojan gəx» (yaki «mukəddəs gəx») dəp atalojan, bu gəxni pəkət kaḥin wə uning ailisidikilar yeyixkə bolidu.

2:13 «Birsi jəsətkə tegip «napak» bolōjan bolsa, u bu ax-ozukning qaysibirigə təgsə, undakta ax-ozuk napak bolamdu?» — «napak bolōjan» — Musa pəyoqəmbərgə qūxūrlūgən kanun boyiqə, birsi jəsətkə yaki jəsət qoyulōjan jəyoja təgsə, yaki bəzi hil kəsəl kixilərgə təgsə, «napak» dəp hesablanōjan. U bir məzgil (bəzidə bir kün, bəzidə bir həpta) ayrim turuxi kərək idi. Ayrim turōjandin keyin oʻjusul qilip (pūtūnləy yuyunup) andin «pak» dəp hesablanōjan.

2:14 «Pərwərdigar: «... ularning qollirida ixləngənlirining həmmisimu xundaktur napak, demək, xuningdək ularning xu yərdə Manga hərbi sūnojanlirimu napaktur» — dāydu» — «xu yərdə» degən sēz bəlkim «napak qollirida» degənni kərsitixi mumkin.

— «Pərwərdigar: «Əmdı bu həlk, bu «yat əl» Mening aldimdimu xundaktur, ularning qollirida ixləngənlirining həmmisimu xundaktur, xuningdək ularning xu yərdə Manga hərbi sūnojanlirimu napaktur» — dāydu» — bu toluk sēz Israilōja nəhayiti eoqir idi. Israil oʻzi kapir bir «yat əl» bolōjan ohxaydu. Ulardiki harabə bolōjan mukəddəs ibadəthanining oʻzi ularning «pərwəyim pəkək» degəndək bihudluk gunahliroja guwah beridu. Musa pəyoqəmbərgə qūxūrlūgən kanun boyiqə, gunahlar pəkət «kan təkūlup qilinojan kurbanlik»lar arkilik «yepilōjan» bolidu. Biraq mukəddəs ibadəthanining oʻzi harabə bolup, ular sūnojan kurbanliklarni əzlirining «napak qolliri» tūpəylidin «napak boldi» desək, əmdı ular qandakmu pak bolalaydu? «Kim napak nərsilərdin pak nərsini qikiralaydu? — Heqkim!» («Ayup» 14:4). Pəkət rəḥim-xəpəkətlik bir Huda Oʻzi napak həlk qūqin bir ix qilsa, andin kutkuzulōjili bolidu. Əmdı Huda (15-ayət) ularning gunahliirini kaqūrum qilip, ularoja ūmid beridu. Uning qandak yol bilən ularning gunahliirini kaqūrum qilōjanlik yeytilmıdi. Bu məsilərgə bolōjan jawab (yəni Hudaning ahrida adəmlərinı gunahdin paklax ūqūn nemə ix qilōjanlik) pəkət Injildin tepilidu.

2:15 «İbadəthanisidiki tax üstigə yənə bir tal tax qoyuluqə...» — Ҳағай pəyoqəmbər sēz qilōjandin keyin, həlk kayta quruluqning hizmitini yengiwaxtin baxliōjan kūngiqə, yəni «ikkinqi yili, altinqi ayning yigirmə tətinqi küni» (27-Sentəbr) gıqə deganliktur.

2:16 «xuningdin ilgiri künlərdə, birsi «yigirmə kürə»lik bir dəwə axlikni aqlılı kəlgəndə...» — «ilgiri» — Ibraniy

«Ҳағай»

silərni judun, Һal wə mөldür apətliri bilən urup kəldim; biraқ silər yenimoға қaytmidinglar..

¹⁸ Әmdi etüniməнки, kəngül қoyup oylininglar — bu күn, yəni tokқuzinqi аyning yigirmə tətingi күnidin baxlap, muxu waқittin tartip, — yəni Pərwərdigarning ibadəthanisining қayta қuruluxini baxliqan күnidin keyinki ixlarоға kəngül қoyup oylininglar;¹⁹ danlar ambarоға yioqildimu? Üzüm talliri, әnjür, anar һәм zəytun dərəhliri һeq mewə bərmidi. Biraқ Mən bu күndin baxlap silərni bərikətləymən»..

Tətingi wəһiy — Ahirқи zaman Zərubbabəl toqrulux

²⁰ Wə Pərwərdigarning sөzi xu аyning yigirmə tətingi күni Һағayоға ikkinqi қetim kelip mundaқ deyildi: —

²¹ — YəҺudaоға waliy bolоjan Zərubbabəlgə sөz kilip mundaқ degin: —
— «Mən asmanlarni, zeminni təwritixkə təmxiliwatimən;

²² Padixahliklarning təhtini өrүwetimən, әllərnin padixahliklirining küqini yokitimən; jəng Һarwiliri һәм uning üstidə olturoqanlarni өrүwetimən; atlar wə atliқ әskərlər, ularning һərbiri өz қerindixining қiliqi bilən mollaқ atқuzulidu..

²³ Xu күnidə — dəydu samawi qоxunlarning Sərdari bolоjan Pərwərdigar —

Mən seni, yəni Xealtialning oоqli Zərubbabəlni alimən, — dəydu Pərwərdigar — andin seni hud-di mөһürlük üzükümdəқ қilimən; qünki Mən seni talliwaldim, — dəydu samawi qоxunlarning Sərdari bolоjan Pərwərdigar»..

---

tilidiki bu sөz bəzidə «ilgiriki», bəzidə «keyinki» degənni bildüridu. Qоxumqə sөzlimizdə «ilgiriki» degən tərjimimizning səwəbini eytimiz.

2:17 «Mən қolliringlar bilən ixligən barliқ ixliringlarda silərni judun, Һal wə mөldür apətliri bilən urup kəldim; biraқ silər yenimoға қaytmidinglar» — Һағay pəyoғəmbər muxu yərdə Təwrat «Am.» 4:9ni nəқil kəltüridu.

2:17 Һағ. 1:11

2:19 «...danlar ambarоға yioqildimu? Üzüm talliri... һeq mewə bərmidi. Biraқ Mən bu күndin baxlap silərni bərikətləymən» — bu 16-19-ayətlərnı qоxumqə sөzlimizdə təһil қilimiz.

2:21 «Mən asmanlarni, zeminni təwritixkə təmxiliwatimən» — bu sөzlər (wə 22-ayət) 6-7-ayəttlərdikigə ohxax, bəlkim ahirқи zamandiki ixlarni kərsitidu.

2:22 Dan. 2:44-45; Yo. 2:10, 31; 3:15; Yəx. 2:12-22; 13:6-13; 24:23; Am. 8:9; Mat. 24:29; Ros. 2:20; Wəһ. 6:12-13.

2:23 «Mən seni, yəni Xealtialning oоqli Zərubbabəlni alimən,... andin seni huddi mөһürlük üzükümdəқ қilimən; qünki Mən seni talliwaldim» — bu bexarətninğ əməlgə axuruluxini «qоxumqə sөz»imizdə tilоға alimiz.

Қоғамға сөз

Мукәддәс ибадәthanining әһмиyiti

Бәзи әyәtlәrning xәрһliri

Bu yәrdә «mukәddәs ibadәthanining Huda aldida nemә әһmiyiti bar?» — degән mäsilә üstidә kәngül qoyup bir'az oylinix bәlkim paydılıqtur. Ҳағай pәyоғәmbәrdin 400 yil ilgiri, Sulayman padixah tunji «mukәddәs ibadәthana»ni қurup qıkkanda u: «**Huda Өzi rastla yәр yüzidә makan қilamdu? Mana, asmanlar bilән asmanlarning asmini seni siқduralmaydıoğan yәrdә, mән yasioğan bu өy қandақmı Sening makaning bolalisun?!**» dedi («1Pad.» 8:27).

Huda rastla «**adәmlәrning қolliri bilән yasioğan bir өyni makan қilamdu?**» («Ros.» 7:48).

Huda Өzi bir qaoqda Yәxaya pәyоғәmbәр арқılık; —

«**Asmanlar mening tähtim,**

zemin bolsa, ayaoqlirimоға tähtipәrdur,

Әmdi manga қandақ өy-imarәt yasimaқqisilәр?

Manga қandақ yәр aramgaһ bolalaydu?

Bularning һәmmisini Mening қolum yaratқан, ular xunglaxқıla barlıққа kәlgән әmәsmidi?»

dәp sorioğan («Yәx.» 66:1-2).

Bu ixlardin tehimu ilgiri Huda Israiloға zor küqlük möjizilәrni kәrsitip Musa pәyоғәmbәrning wasitisi bilән Misirdiki қulluқtin қutқuzoғanidi. U ularni qәl-bayawandin әtküzüp «Sinay teoғi»oға yetәklәp, xu yәrdә yәнә Musaning wasitisi bilән ularoға Өz mukәddәs қanun wә bәlgilimilirini tapxuroғanidi. Xu yәrdә һәlk Pәrwәdigarning Sinay teoғi üstidә güldürmamilar, qақmaқlar, yәр täwrәxlәр, bulutlar һәмraһ boloğan dәһxәtlik һuzurini kәrgән. Ularning Pәrwәdigarning һuzurioға yeqinlixixi mән'i қilinoğan — dәрwәкә ularningmu xu dәһxәtlik kәrүнüxkә yeqinlixixi niyiti yoқ idi! Mukәddәs қanundiki bibаһа danalıқ baylıqliri Musaoға taoғ üstidә tapxuruloғandin keyin, Pәrwәdigar dәрһal Musaoға wә pütün һәlkкә һayranuhәs қalidoğan bir ixni buyruoğan. Buyrukқа қarioғanda, bu ix Hudaning kәnglidә muһim boloğan: — «**Kimning kәngli һadiyә sunuxni halisa, uningdin Manga sunulidoğan «ketürmә һadiyә»ni tapxuruwelinglar... Ular Mening әzлiri arisida makan қilixim üqün ... Manga bir mukәddәs turaloғuni yasisun....**» («Mis.» 25:1-8).

Bu ix bizning qoғgқur oyliniximizоға әrziydu. Sinay teoғida Өzini kәrsәtkәndәk, yeqinlaxқili bolmaydıoğan, қorқunqluқ pak-mukәddәslik iqidә turoğan bir Huda қandақmı (wә nemixқа): «**Silәrning araglarda** (yәni Israildәk gunahқar bir qowm arisida) **makanlaxmaқqimән**» — dәydu? Biraқ әһwal һәқikәtән xundақ idi.

Ular қuroğan qedirning sirtқi kәrүнüxidин wә әtrapidiki қorusidin қarioғanda xәһliқ ordioға ohxioğan yәrliri yoқ deyәrlik, dәрwәкә intayin addiy idi. Ikki yerim metr egizliktiki ap'aқ libas қoruni orap turatti. Qedirning üstini әqкә terisi, әqкә terisining üstigә dengiz yilpizi yaki delfin terisi қoyux bilән қaplioğan. Biraқ qedirning iqining һәmmila yeridә xoh rәng, yәni ақ, көк, sәsün, қizil wә altun rәnglәр kәrүнәtti. Iqidiki «mukәddәs jay»da, altundin yasaloğan bir qiraқpay nan tiziloğan altun üstәlni, altun huxbuydanni, көк, sәsün, қizil yiptin wә altun yip (sim)tin tokuloğan «iqki pәrdә»nimu nurlanduratti. Pәrdә üstidimu pәrixтә xәklidiki altun kәxtә tikilgән birnәqqә «kerub» bar idi. Bu «iqki pәrdә»ning kәyni «әng mukәddәs jay» idi. Xu

yərgə kirixkə pəkət «bax kaһin»ning əzi ruhsətlik idi, xundakla pəkət bir yilda bir kətim ruhsət kilinatti.

«Əng muқəddəs jay» iқidə heqқandak təbiyy yaki sün'iy yorukluk yok idi, əməliyəттə uning һajiti yok idi. Iқidə heqқandak buttək хəkil, sūrət, seyma-sizma yaki butsiman nərsə yok idi. Pəkət bir sanduk bar idi. Sanduk «əһdə sanduқı» dəp atilatti; uning iқidə Hudaning Musa pəyoғəmbərgə tapxuroqan, tax tahtaylaroғa oyulоqan əһdə pərmanliri bar idi. Sanduk yaoғaqtin yasilip altun bilən һəlləngənidi. Uning üstidə «kafarət təhti» («rəһim-xəpқət təhti»), yəni altun bir supa bar idi. «Kafarət təhti»ning ikki təripining һərбирidə yaoғaqtin yasilip altundin һəlləngən, təht üstigə қaritiloqan bir «kerub» (Hudaning jazasini yürgüzgүqі küqlük pərixтisi) ning хəkli bar idi. Biraқ «kafarət təhti»ning əzi box turatti. Deginimizdək xu yərgə heqқandak yorukluk kerək əməs idi, qünki Hudaning Əz һuzurida, «kafarət təhti»ning üstidə parlap turidoqan tilsimat samawi bir nur kərünətti. Yəһudiylar bu nurni «xekəynah xan-xəpəp» dəp ataytti. Həlk «muқəddəs qedir»ning sirtki қorusioғa kirip қurbangahning yenida əz dua-tilawətlirini қilaydu. Dua-tilawət қilixta һərdaim Əzining kəqүrüm қiliniх, gunahtin pakliniх һajitini yaki rəһmət-ibadət қilixkə болоqan arzusini ipadiləydoqan muwapıq bir қurbanliқni kaһinlarning wasitisi bilən sunux kerək idi. Huda xundakla muқəddəs qedir arkilik Əzigə yekınliхixkə bir yol aқqanıdi.

Əһwal Sulayman padixahning dəwrigiqə 573 yil xu peti dawamlaxқан (Muқəddəs Kitabning bəzi yərliridə, һəlkning Hudaning oғəzipi astida turoqan waқti jəmi 93 yil bolup, u 573 yildin qıqiriwetilisə, 480 yil қalidu). Xu qaoғda Israil qəl-bayawandin etүp sərsan болоqan waқtioғa heli uzun болоqanıdi, ular bəlkі Pələstində muқim olтурaklaxқан. Əslidə Sulaymanning atisi Dawut pəyoғəmbər Hudaning əyini qedirdin muқimrak, Yerusalemoғa һeytlərnі təbrikləxkə qıққан kəp kixilər patқudək qongrak қilip yasiximiz kerək, dегən oyoғa kəlgənidi. U xunglaxkə muxundak bir əyni қuruxkə təyyarlıqlarni baxlioqanıdi, biraқ Huda uningoғa: Ooqlung Sulayman bu hizmətni қilixi kerək, dəp ayan қiloqanıdi. Ixlar xundak boldi. Sulayman қuroqan ibadəthana bəlkim xu dəwrдə yər yүzidiki əng һəywətlіk bina bolsa kerək. Bəzilər ibadəthanini kərүx üqünla Yerusalemoғa uzun səpər қiloqan. Қurux hizmiti түgigəndə, Sulayman padixah əyni Hudaoғa rəsmiy atap beoғixlaxkə һəlkni yioғkanda, yukirida nəkil kəltүrginimizdək: —

«Huda Əzi һəқіқəтən yər yүzidə makan қilamdu? Mana, asmanlar bilən asmanlarning asmini seni sioғduralmioqan yərdə, mən yasioqan bu oғ kandaқmu sening makaning bolalisun?!» dегən səzlərnі eytti. («Padixahlar (1)» 8-bab)

Təwrattiki tarihiy hatirilər boyiqə, uning duasi түgəpla, ot asmandin qүxүp қurbangah üstidiki қurbanlıqlarni kəydүriwətti wə Hudaning xan-xəripining nuri adəmnі yərgə yikitiidoqan dərijidə oғyə taldi. Əslidə «muқəddəs qedir»da turoqan tilsimat samawi «xekəynah xan-xəpəp» болоqan nur һazir Sulayman padixah қuroqan ibadəthanining «əng muқəddəs jay»ida parlaydoqan boldi.

400 yildin keyin, Əzakiyal pəyoғəmbər қorқunqluk bir alamət kərünүxnі kərди. U «xekəynah xan-xəpəp»ning һəlkning gunahı түpəylidin muқəddəs ibadəthanidin qıqip ximal tərəpkə kətkənlikini kərди. Bu alaməttin uzun etməyla Babil padxahı Neboқadnəsar ximaldin kelip Yerusaleм хəһirini, jümlidin muқəddəs ibadəthanini pütүнləy wəyran қildi. Huda Əz һəlkigə butpərəsliki, wapasizliқi wə etіқadsizliқi üqün ularoғa болоqan oғəzipini kərsətməktə idi. Yukirida eytknimizdək ular 70 yil Babil imperiyəsigə sürgün boldi. Andin keyin «kirix səz»da təswirləngən ixlar yүz bərди: Pərs imperatori Қorəх imperiyəsидiki һərқandak sürgün

«Ҳағай»

boloqanlaroqqa öz wətinigə qaytixka ruhsət bərdi, xuningdək Sulayman kuroqan muqəddəs ibadəthanini qayta kuruxni buyrup, öz imperiyəsi üçün xu yərdə dua qilinsun dəp tələp kildi («Əzra», 1:1-3-ayətni körüng).

Biz hazır Ҳағай пəyəүəmbərnin qayta quruloqan ibadəthana tooqruluk bexarətlirigə ətimiz: —

Awwal 1-bab, 8-ayət: —«**Taoqqa qikip, yaoqaqni elip kelinglar, ɵyni selinglar; xundak kilip Mən uningdin hursən bolimən, xan-xərpəkə eriximən**» — dəydu Pərwərdigar».

Bu addiy bir buyruk, qüxinixlik bir wədidur. Biraq Huda nemə yolda ibadəthanida ɵzigə «**xan-xərpəkə erixidu?**». Tekistə hatiriləngəndək, ibadəthanining əslidiki həywisini kərgən bəzi bowaylar hazır qolidiki qəklik matiryallaroqqa qarap, pəkəť ixni dawamlaxturoqusi kəlmigən. Hazırki yerim quruloqan tamlar Sulaymanning kuroqini bilən selixturoquqiliki yok; ularning kolida Sulayman təyyarlioqiniqilik altun-kümüx yaki hətta mismu nəhayiti az idi. Xu pəyttə, Ҳағай arqilik uluq bexarət kəldi: — (awwal 2-bab, 7-ayət): —

«**Mən barlik əllərnı təwritimən; nətijidə əllərnin sərhil ətivar nərsiliri elip kelinidu. Mən muxu ɵyni xan-xərpəkə toldurimən**».

Andin 2-bab, 9-ayət: —

«**Bu ɵyning keyinki xan-xəripı əslidikidin zor bolidu,... wə Mən muxu yərdə aman-hatirjəmlık ata qilimən**».

Ҳəlbuki, bu ɵyni kurup qikqanda Hudaning «xekəynah xan-xərp»ining qaytip kelixi tooqruluk heq hatirə yoktur. Asmandin heq ot qüxmidi, ɵy aldinki qetim boləqandək heq is-tütəkkə toxmidi. Yəhudiylarning keyinki tarihliridimu «xekəynah xan-xərp»ning qayta kəlmigənliki oquq bayan qilinidu.

Uningdin keyinki 500 yil məzgildə, Israil Pars imperiyəsigə bekinixtin Grek imperiyəsigə bekinixka ətüp, yənə Rim imperiyəsigə bekinixkimu ətti. Rim imperiyəsi Hərod isimlik Edomluk bir kixini Israil üstigə «padixah» boluxka bekitti. Əməliyəttə u padixah əməs, bəlkı Rimning bir qorqıki idi; biraq u amalning bariqə Yəhudiylar həkini ɵzigə qayil kilməqki idi. Buning mumkinqiliki yok deyərlik idi, qünki birinqidin u Yəhudiylar əməs idi; uning üstigə u Edomluk idi; Edomluklar dəwrdin-dəwrgiqə Yəhudiylar həkı bilən düxmənlixip kəlgən. Xundaktimu u puqralarning kollixiqə erixix üçün Zərubbəbəl qayta kuroqan ibadəthanini ɵzi kengəytip qayta kuruxni qarar kildi. U xundak kildi. Buningoq 46 yil kətti («Yh.» 2:20ni körüng). Pütın yeni ibadəthana 300 metr uzunlukta tət qasilik bolup, iqidə iqi, ottura, taxki üq qorusi bar idi. Sirtki tam 20 metr egizlikte bolup, uning üstidə munarlar bar idi. «Rabbıylar» (Yəhudiylar «imam»lar)ning deyixiqə, pütın imarət 210 ming kixini patquzalaytti. Iqki qoruda bir-birigə tutax boloqan «muqəddəs jay» wə «əng muqəddəs jay» sirtki həywisining temidin bəlkim yənə 30 metr egizlikte turatti. Həmmə jayning iqi-texining kəp yərliri mərmər bilən kaplanəqan yaki altun bilən həlləngənidi. Pütın ibadəthana Yerusalemining Zion teqi üstigə jaylaxqanıdi. Xu dəwrgiqə, xübhısizki, u yər yüzidə quruloqan binalar arisida əng həywətlık imarət idi. Xunga: «**Bu ɵyning keyinki xan-xəripı əslidikidin zor boldı**» desə bolamdu? Qizik yeri xuki, «rabbıylar» birlə awaz bilən bərgən jawab: «Yak!» idi. Qünki Hudaning Əz hüzurini kərsətkən «xekəynah xan-xərp»i qaytmioqanıdi. Yənə 40 yildin keyin (miladiyədin keyinki 70-yili) bu həywətlık ibadəthanimu Rim imperiyəsi tərıpidin wəyran qiliwetildi. Əgər Ҳағай

«Ҳағай»

пəyoғəmbərnıng bəxariti həkikiy əməlgə axuruloğan bolsa, Һerod padixah ibadəthanini kəyta kurojınidin ibadəthana wəyran bolotuqə boluğan muxu arilikta Һaғayning xu bəxariti kəndə əməlgə axuruloğandu? Buningoҗa Injil bizgə enik bir jawab beridu. Hudaning «xekəynah xan-xərap»i dərwekə muqəddəs ibadəthanioҗa kəytip kəlgənidi. Biraқ u parkirap turidioğan tilsimat samawi bir nurning xəklidə əməs, bəlki bir xəhsning xəklidə — Rəb Əysa Məsiһning Əzi idi.

Əysa Məsiһ hizmitini axkara elip berixkə baxlioғanda, təwəndiki wəkə yüz bərgən: — (Injil, «Yһ.» 2:13-22-ayət)

«Yəһudiylarning otup ketix heytioҗa yekın kəloғanda, Əysa Yerusalemoҗa bardi. U ibadəthana hoylilirida kala, koy wə kəptər-pəhtək satquqılarnı həm u yərdə olturoğan pul tegixküqilərnı kərdi. U tanidin kəmqə yasap, ularning həmmisini koy-kaliliri bilən koxup ibadəthanidin həydəp qikardi. Pul tegixküqilərnıng pullirini qeqip, xirəlrini ərüwətti wə pəhtək-kəptər satquqılaroҗa:

— Bu nərsilərnı bu yərdin elip ketix! Atamning əyini soda-setik əyi kilixiwalma! — dedi.

Buni kərgən muhlisliri Zəburda mundaқ pütulginini esigə elixti:

«Sening muqəddəs əyüנגgə boluğan otluқ muһəbbitim əzümni qulojuwaldi!».

Xuning bilən Yəһudiylar u ixlaroҗa inkas bildürup uningdin:

— Bundaқ ixlarnı kilioanikənsən, kəni, bizgə nemə meјizilik alamətni kərsitip berisən?! — dəp soridi.

Əysa ularoҗa jawab berip:— Uxbu ibadəthanini quwuwətsənglar, Mən üq kün iqidə uni yengiwəxtin kurup qikimən, — dedi.

Xuning bilən bu Yəһudiylar yənə Uningoҗa:

— Bu ibadəthanini yasawatkili həziroҗiqə kirik altə yil kətkən tursa, sən uni kəndəksigə üq kündila kurup qikalaysən?! — dedi.

Һəlbuki, Uning «ibadəthana» deғini Uning Əz tenini kərsətkənidi. Xunga, U əlümdin tiriləğandin keyin, muhlisliri Uning bu deғinini esigə aldi wə xundaқla muqəddəs yazmildiki bu həқtki bəxarətkə həmdə Əysaning eytkən səzigə ixəndi».

Məsiһning həlk əldidiki hizmitining ahirida U ohxax ixni kildi: —

(biz Mattaning bu wəqələr topruluқ bayanidin nəkil kəltürümiz — «Mat.» 21:12-16)

— «Əmdi Əysa ibadəthana hoylilirioҗa kirip, u yərdə elim-setim kiliwatkanlarning həmmisini həydəp qikardi. Pul tegixidioğanlarning xirəlrini wə pəhtək-kəptər satquqılarning orunduklirini ərüp, ularoҗa:—

Muqəddəs yazmilarda Hudaning: «Mening əyüm dua-tilawəthana dəp atilidu» deғən səzi pütulğən; ləkin silər uni buləngqılarning uwisioҗa əylənduruwəpsilər! — dedi.

Ibadəthana hoylilirida boluғanda kərioju wə tokurlar Uning əldioҗa kəldi, U ularni sakaytti. Ləkin bax kəһinlar bilən Təwrat əstəzliiri Uning yaratkan meјizilirini kərup wə balilarning ibadəthanida: «Dəwutning Oqlioҗa Һosanna-təxəkkürlər boluҗay!» («i Rəb, Һəzir Sən kutkuziwatəsən!») dəp towlioјinini ənglap oҗəzəpləndi.

Ular Uningoҗa: — Bu balilarning nemə dəwatkanlikini ənglawatəmsən? — dəp soridi.

U ularoҗa: — Ənglawatimən! Silər muqəddəs yazmildin xuni oқup bəkmioҗanki, «Əzüנגgə kikiq balilar wə bowəqlarning tilliridin mədhiyə səzlrini mukəmməl kilding» deғənni oқup bəkmioҗanmusilər? — dedi».

Muxu kündin baxlap, xan-xəraplik ahirki bir həptidə, Məsiһ Əysa Һərküni muqəddəs ibadəthanini igiləp, ibadəthanining iқini Əzining əjayib təlimliri bilən toxқuzup, kəsəl-bimarlar üqün meјizilərnı yaritip turdi. Bu ixlar Injil «Mat.» 21-23-babta, «Mar.» 11-12-babta, «Luқа»

«Ҳағай»

19-21-babta hatiriləngən. Hudaning «xekəynah xan-xərəp»i həkikətən mukəddəs ibadəthanioğa kaytip kəlgənidi — birək həkimlar və kahinlar uni etirap kilmidi. Pəket rosul Matta bizgə ukturoqandək kiqik balilar uni tonup yətti. «**İbadəthanining keyinki xan-xəripi bərhək əslidikidin zor boldi**» — qünki əzidin (ibadəthanidin) uluq bir zat, yəni dəl Hudaning «Kalami» xu yərgə yetip kəlgənidi. Xu həptining ahirida dəl xu həkimlar uni qoloğa elip krestkə mihlidi, dəl «təxnayimiz bar boləqan Hudaning xekəynah xan-xəripi»ni qətkə kəkəti. Lekin ixlar buning bilən tūgigini yok; qünki bu ixlarning həmmisi Hudaning Məsih Əysani dunyaning barliq gunahlırini yuyidiqan kurbanlık kilixtiki mukəmməl pilani və məksiti bilən boləqan.

Baxka bir sorunda Əysa Məsih mundaq dedi: («Mat.» 12:5-6)

«**Silər Təwrattin xuni oqup bəkmioqansilərki, ibadəthanida ixləydiqan kahinlar xabat künliri** (aram elix künliri) **ixləp xabat tərtipini buzsimu, gunahka buyrulmaydu. Birək mən xuni silərgə eytip qoyayki, bu yərdə ibadəthanidinmu uluq birsi bar**».

U dərəcə ibadəthanidinmu uluq — qünki Injil bizgə oğatkəndək —

«**Həmmidin burun «Kalam» bar idi; Kalam Huda bilən billə idi həm Kalam Huda idi. U həmmidin burun Huda bilən billə idi. U arqilik barliq məwjudatlar yaritildi və barliq yaritiloqanlarning heqbiri Uningsiz yaritiloqan əməs...** «Kalam» insan boldi həm arimizda (grek tilida, qedir tikkəndək) **makanlaxti; və biz Uning xan-xəripiyə qariduk — u xan-xərəp bolsa, Ating yenidin kəlgən, mehir-xəpkət və həkikətkə toloqan birdinbir yeganə Oqliningkidur**» («Yuhanna» 1-babtin).

Əzi Huda boləqan «Kalam»ning yalkunluk xan-xəripi «qedir boləqan» bir insan tenigə qemkidi — dəl Huda eytkəndək: «**həlk arisida makanlixixim üqün Manga bir mukəddəs makan-qedir yasalsun...**». Huda insanlar bilən billə boluxni halaydu; gərqə həmmimiz Adəm'atimizdin baxlap gunahkar bolup yaxioqan bolsaqmu, bu uning əzgərməs məksiti bolup kəlgənidi. U əslə insaniyətni Əzi bilən bolidiqan dostluk və ortaklixix üqün yaratti. Məsihning krestkə mihlinix kurbanliki arqilik bu dostluk və munasiwətni əsligə kəltürgili bolidu — munasiwət hətta Adəm'atimiz tonup yətmigən uluq bir dərjide bolidu. Dawut padixahning oqli Sulayman mukəddəs ibadəthanini kuroqandək, Dawut padixahning tehimu uluq oqli Məsih Əysa elüp tirilgəndin keyin, tehimu uluq mukəddəs ibadəthanini kuruxka baxlidi. Biz yukirida nəkil kəltürgəndək: —

«**Uxbu ibadəthanini quwuwətsənglar, Mən üq kün iqide uni yengiwxatin kurup qikimən, — dedi.**

Xuning bilən bu Yəhudiylar yənə Uningoğa:

— **Bu ibadəthanini yasawatklı həziroqığə kirik altə yil boləqan tursa, sən uni kəndəksigə üq kündila kurup qikalaysən?! — dedi. Həlbuki, Uning «ibadəthana» degini Uning Əz tenini kərsətkənidi**».

«**İbadəthana boləqan əz teni**»ning kuruluhi U elüp üqinqi künidə yengi tenining tirilixi bilən kaytidin baxlanəqan. Birək tehimu əjayib yeri xuki, Uningoğa ixəngən, Hudaning Mukəddəs Rohini qəbul kileqanlarning hərbi Məkkəddəs Rohning wasitisi bilən xu tənəgə təwə, yər yüzidə turoqan bir əzasi kilinidu.

«**Xunga xuningdin baxlap silər musapirlar, yaqa yurttikilər əməs, bəlki mukəddəs bəndilərgə wətəndax bolisilər, Hudaning eyidikiliridin bolisilər; silər rosullar və pəyoğəmbərlər boləqan ulning üstigə kurulmaktisilər; binaning «burək texi» bolsa Əysa Məsih Əzidir; Uningda**

«Ҳағай»

пүткүл бина пухта жипсиластурулуп, Рәбдә муқәддәс бир ибадәтхана болуҗқа өсүп бармақта. Силәрму кохулуп Уningда Hudaning бир туралоҗси болуҗқа Роҗта бirlәxtүрүлүп қурулмақтисиләр»
(Инжил, «Әф.» 2-бәбтин).

Mana Hudaning әбәdil'әбәd өзгәрмәс мәксити — бир муқәддәс ибадәтхана — рәһт, һix, tax, һәттә мәрмәр yаки altundin yasaloҗan әмәс, бәлки Өзини сөygән «һаят taxлар» болоҗan кixиләrdin yasaloҗan бир ибадәтханада маkanлixитин ибарәттур. U Роһи арқилік ularning роһ-қәlbидә туриду, ular дәл Uning һалиоҗan «һаят ибадәтхана»sidur.

Инжил, «1Pet.» 2:5: —«**Силәр өзүңгларму tirik taxлар сүпитидә бир роһий ибадәтхана кilinixқа, Hudani һursән кilидioҗan роһий қурбанлиқларни sunидioҗan муқәддәс каһин қатаридикиләр болуҗқа қурулуwatisиләр».**

Mana бу Hudaning әзәldin бар болоҗan мәксити. Ҳағай пәyoҗәmbәр бexарәт бәргән ибадәтхана xu мәксәтning әмәлгә axuruluxining aldinkі тәyyarlıқı, xundaqла нәzirimizni Hudaning nixanliri üstigә мәrkәzlәxtүрүximiz үqün birhil «bexarәtlik сүрәт»tur. Bu мәксәtni aloҗa сүрүх үqün Ҳағай wә Hudaning сөzigә itaәt қилоҗan xu дәwrдикиләrgә minnәtdarmiz.

2-бәб, 7-ayәttiki «**Mән барliқ әllәrni тәwritimән; нәtijidә әllәrning сәрhil әtiwar нәsiliri elip кelinidu. Mән muxu өyni xan-xәрәpkә toldurimән»** degән сөzlәrning toluқ мәnisi wә xәрәpliки пәкәт Mәsiһ Әysa dunyaоҗа қaytip кәlgәндә керүlidu.

«Hudaning awazi» wә «пәyoҗәmbәrning сөzliri» üstidә (1:12)

Ҳағай kitabida өзining һәққләrgә бexарәт бәргәнлики тәswirlinidioҗan тәwәndikidәк муһim бир мәзмунни bayan қilidu. Һәққ awwal Hudaning awaziоҗа, andin uning сөzlirigә қулақ salidu (wә itaәt қilidu): —

«**Xuning bilән Xealtielning оoqli Zәrubbabәl, Yәһozadakning оoqli bax каһин Yәxua wә һәққning қәldisining һәmmisi Pәrwәrdigar Hudasing awaziоҗа, xuningdәк Pәrwәrdigar Hudasing Ҳағай пәyoҗәmbәrni әwәtixi bilән, uning сөzlirigә қулақ saldi; һәққ Pәrwәrdigar aldida қorқti».**

Birinқisidә көrsitilgini «**Pәrwәrdigar Hudasing awazi»**, ikkinқisidә көrsitilgini «**Ҳағай пәyoҗәmbәrning сөzliri»** idi. Bu ayәt bizgә һәқіқәт bilән hatalıқni пәрқ etixкә yardәм beridioҗan бир аққuқni тәminligән ohxaydu. Mәlum бир пәyoҗәmbәр yаки Hudaning һәwirini тооҗra yәtküzidioҗan һәқіқiy тәlim бәргүqi Hudaning сөзини қилоҗanda, uni angliuquқi кixilәrning роһ-қәlbidimu өз һәқіқitini тәstiklawatқan «Hudaning awazi» anglinip turidu. Bu awazni қулақ bilән angliuқili болmaydu, u бәлки һәқіқәtni bildүridioҗan, tonutup yәtküzidioҗan бирhil jimjit iqki awazdin ibarәt. Awaz adәmning wijdanidәк сөzlәydu; biz wijdanning өзini «Hudaning awazi» desәkmu bolidu. Xunga birsi тәlim бәргәндә yаки бexарәт бәргәндә uning degenlirini тәstiklaydioҗan Hudaning iqimizdә сөз қilidioҗan awazinimu izdәp angliximiz керәк. Bu тәstiklax болmisa, xu кixining сөzliri һәрқанқә һәywәtlik yаки pasahәtlik bolsimu, сөzligүqining elip кәlgini Hudaning сөzi болmaydu. Һәрбир тәlim бәргүqi бәzi әһwal astida Hudaning сөzlirini өз сөз-pikriliri bilән arilaxturup eytidu, әlwәttә; қандақла болmisun biz Hudaning Өzidin nemә кәlgәнlikini тәstiklixini күтүximizоҗа тооҗra кelidu; qünki Hudaning сөз-kalami Өzigә nahayiti қimmәtlikтур. Bu нуқта тәwәndiki ayәtlәrdә ispatlinidu: —

«Ҳағай»

(1:13-14)

«Andin Pərwərdigarning əlqisi Ҳағай Pərwərdigarning həwirini həlkəyə yetküzüp:—

«Mən silər bilən billidurmən» — dəydu Pərwərdigar, — dedi.

Wə Pərwərdigar Xəltiəlniң oqlı, Yəhədanıñ walıyisi Zərubbabəlning rəhini, xundakla Yəhəzadakning oqlı, bax kaħin Yəxuanıñ rəhini həm həlkning barlıq qəldisining rəhini kəzəydi; ular samawı qəxunlarınıñ Sərdari boləjan Pərwərdigar Hudasınıñ əyigə kelip ixlidi».

Həlkə Hudanıñ Ҳағайning səzlerini təstiklawatqanlıqini əz rəhlirioqə saləjanlıqini bilip yətti, xunga tapxurulojan wəzipini ada qilixkə kəzəydi. Ҳағай ular qiyinqilikqə uqriəjiniñing səwəbini silərnıñ ixənqsizlikinglar, Hudanıñ hizmitini birinqi orunoqə qəymioqiniñinglardın, dəp bayan qiləjanidi. Bu həlkə nisbətən, birinqidin, qiyinqilikning xu səwəbtin boləjanlıqı («tasadiپیلیکتin» əməs) toqruluk ular kəraləydiəjan həqkəndə ispat yəq idi; ikkinqidin, əzlriniñ əy selix ixlirini wə dəhqanqılıq ixlirini taxlap qəyup, ibadəthana quruluşını baxlısa, əhwəlliriniñ yaxşiliniədiəjanlıqı yaqı yaxşılanmaydiəjanlıqı toqruluk ular kəraləydiəjan həq ispat yəq idi. Əməliyəttə bolsa, üq ayəyoqə həqkəndə ispat bolmaytti. Birəq ular Hudanıñ əwazını kənglidə angliəjan; bu ular üqün kupayə idi. Huda əmdi ularning iman-ixənqini kərup, uni təstiklap, hursən boldi.

Həlkning iman-ixənqiniñ sinilixi

Ҳағайning 29-Awəjustta bərgən birinqi bəxəritidin keyin, həlkə quruluşını baxliəyoqə 23 kün ətəp kətti. Bu kəqiktürəx bəlkim məwə həsuliniñ qəldükini elix üqün boləjan bolsa kərak. Əmdiliktə u yaxşı həsul bərmigən, bəlkı həsulı yəq dəyərlik boləjan boluxı mumkin (2:16-17-ayətlər). Ular ixləxkə kirixkən bir aydin keyin, yəni «kəpə tikix» həytiniñ ahırqı künidə, Ҳағайoqə ularni rəqbətləndürəxkə yənə bir səz qüxti. Bu bəxərat munu dadil gəpni iqigə aldi: —

««Küməx Meningki, altun Meningki» — dəydu samawı qəxunlarınıñ Sərdari boləjan Pərwərdigar».

Andin təhminən ikki aydin keyin, 18-Dəkabr Ҳағай yənə bir səzni ularoqə eytti. Biz bu yərdə toluk nəqil kəltürimiz: — (2:10-19din)

«Darius padixəhning ikkinqi yili, tokkuzinqi aynıñ yigirmə tətinqi künı, Pərwərdigarning səzi Ҳағай pəyoqəmbər arqılıq kelip mundaq dəyildi: —

«Samawı qəxunlarınıñ Sərdari boləjan Pərwərdigar mundaq dəydu: — Kaħinlaroqə səz qilip ulardin Təwrat-qanuni toqruluk; —

Birsi toniniñ etikidə «Hudaəja ataləjan gəx»ni kətürəp ketiwatqinidə, uning etiki nanoqə, umaqkə, xərabkə, zəytun mayəja yaqı hərqəndə ax-ozukkə mundaqla tegip kətsə, undakta u nərsilər «Hudaəja ataləjan» bolamdu?» — dəp sorioqin».

Kaħinlar jawabən: «Yəq» — dedi.

Wə Ҳағай: «Birsi jəsətkə tegip «napak» boləjan bolsa, u bu ax-ozukning qəysibirigə təgsə, undakta ax-ozuk napak bolamdu?» — dəp soridi.

Kaħinlar jawabən: «U napak bolidu» — dedi.

Andin Ҳағай jawabən mundaq dedi: —«Pərwərdigar: «Əmdi bu həlkə, bu «yat əl» Mening aldimdimu xundaktur, ularning qəlliridə ixləngənliiriniñ həmmisimu xundaktur, xuningdək ularning xu yərdə Manga hərbi sunəjanlirimu napaktur» — dəydu» (2:10-14).

«Ҳағай»

Izohatlimimizda biz Musa pəyoғəmbərgə qūxūrləgən kənun boyıqə, kixilərnı «pak» yaki «napak» kılıdioğan bəzi ixlar üstidə tohtalduq. Əmdi pəyoғəmbər muxu yərdə bu toqruqluq nemə təlim beriwatidu? Nemə ix arkilik həlk «napak» boldi?

Dəginimizdək həlk ixkə kirixkənidi. Huda buningdin hursən bolup: **«Mening Rohim aranglarda bolup kəldi»** — dedi. Biraq bəzi kixilərnıng kallisida: «Mukəddəs ibadəthanini kursak, «Hudağə yardəm kıləğan bolimiz», «Hudağə iltipət kıləğan bolimiz»» degəndək eoğır bir hata uqum bar idi. İbadəthana pak-mukəddəs bir bina əməsmu? Uni kurup qikix nahayiti «sawablik ix» əməsmu, ularni Huda aldida «sawab»kə erixtūridioğan, bizni «pak-mukəddəs kılıdioğan» («Hudağə ataydioğan») ix əməsmu?

Pəyoғəmbərnıng təlimi adəmnı buləyaydioğan bu hatalıknı ulardin haliy kiliş üqündur. İxning meoğiz-mahiyiti dəl bu kixilərnıng oyining əksiğə idi. İbadəthanining pak-mukəddəsliki uni kuroquqıləğə ularning ibadəthanioğə «tegix»i arkilik ətkən əməs. Pak-mukəddəslik «yukturulidioğan» bir nərsə əməs. Biraq napaklik wə buzukluk əksiğə dəl xundak. Ular 70 yıl sürgün boldi. Ular əzlrini sürgün kılduroğan təkəbburluq wə ixənqsizlik gunahidin paklanduruldimu, uningdin haliy boldimu? Dərwəkə ular on bəx yildin keyin «kayta quruluş» ixini baxliəğan. Bu yaxhi ix, əlwəttə. Biraq ular nemixkə on bəx yıl ixənqsizlik iqidə turidu? Ular bu ixənmsəlikning eoğırlikini tonup yətkənmu? Ular Hudaning bu ixta ularni kəqūrum kiliş, tegixlik boləğan tehimu eoğır jazani qūxūrməy, ularəğə rəhım-xəpkitini kərsitidioğanlikini bilip yətkənmu? U yənə ularning ibadəthanioğə təyyarlıəğan yəəğəqni əz əylirini bezəxkə ixlətkənlikini tiləğə almiəğan. «İltipət kıləquqi» ular əməs, bəlki Hudadur. Ular uning aldida həttə bir «yat əl»dək idi. Ular əz Hudasi aldida həkikiyi napak əğwalini tonup yətmisə, undakta ular dəl quruwatqan mukəddəs əy, xu yərdə kılmağqi boləğan qurbanliklar, xuningdək altə həptə ilgiri yərgə qaqqan urukmu ixənqsizliki, təkəbburluqi arkilik buləəəğan bolidu. **«Əz gunahlrini yoxuroğan kixi ronak tapmas; biraq ularni tonup ikrar kiliş, ulardin waz kəqkən kixi rəhım-xəpkətkə erixər»** («Pənd.» 28:13).

Huda ularəğə yengi bir baxlinix pursitini bərməğqi wə buningəğə ispat təminləməğqi. Ularəğə bu ix üstidə qongqur oylinix dəwət kılindi: —

(2:15-17)

«— Əmdi həzir kəngül koyup oylininglar — būğūndin baxlap, muxu wakittin tartip kəringlar — taki Pərwədigarning ibadəthanisidiki tax üstigə yənə bir tal tax koyuloquqə, xuningdin ilğiriki künlərdə, birsı «yigirmə kürə»lik bir dəwə axlikni ələjili kəlgəndə, mana pəkət on kürilə qikti; birsı xarab kūpidin əllik komzək ələjili kəlsə, mana pəkət yigirmə komzək qikti. Mən kolliringlar bilən ixləğən barlik ixliringlarda silərnı judun, qal wə mēldür apətliri bilən urup kəldim; biraq silər yəniməğə kaytmidinglar».

Həlk bu künni esidə tutuxi kərək wə xu kündin baxlap Hudaning ularning ziraətliri üstigə qūxūridioğan bərikitini baykixi kərək. 9-ayning 24-küni (18-dekabr)ğiqə ularning ixlirida roxən əzğirix bolmidi. Ularınğ təəllukatlırida, kıləğan ixlirida həq bərikət bolmidi. Həlbuki, həlk ibadəthanini kuruxtin qol üzməy, sadiklik bilən ixlıwərdi. Həzir Huda ularəğə «yengi baxlinix» beridu; biraq bilip yetixi kərəkki, bərikət ularning «sawablik ixlar»i arkilik əməs, bəlki Uning məhri-xəpkiti bilən boləəğani.

«Ҳағай»

Xunga Hudaning soʻzi dawamlixidu: —

(2:18-19)

«**Эмди этўнимэнки, кэңгўл қойуп ойлининглар — бу кўн, яэни тоққузинқи айнинг йигирмэ тэтинқи кўнидин бaxлап, муху вақиттин тартип, — яэни Пэрвэрдигарнинг ибадэthanисининг қайта қурулuxини бaxлиқан кўнидин кейинқи иxлароқа кэңгўл қойуп ойлининглар; данлар амбароја yiojildimu? Ўзўм таллири, эңjўр, анар ҳам зэйтун дэрэhlлири heq мевэ бэрмиди. Бирақ Мэн бу кўндин бaxлап силэрни бэрикэтлэймэн.**

Уларнинг (Сентэбр вэ Эктэбрдики) мевэ ҳосули yokқа қикқан болсиму, улар алтэ ҳэптэ илгирики қаққан уруқлардин мол ҳосул қикиду; бу болса кеп бэрикэтнинг бaxлиниxi болиду.

Бу бexарэттин узун этмэ, интайин ҳэяран қаларлиқ ix yўз бэрди. Wэкэ «Эзра», 4-6-бабта hatirilэngэн, болупму 6-баб, 8-12-айэтни кэрўнг. Эслидэ 15 yил илгир, Исраилнинг этраpidики нуроқун хэлклэр уларнинг Hudaning ойини қайтидин қурuxioқа қарxi қикип, Pars imperatori Atarksэрсискэ тэhmэт килидioқан бир xикayэт hetини yоллиoқаниди. Atarksэрсис муху хэткэ ixинип, hizмэтни тоhtитix керэк дегэн бир yарлиқни қўхўргэниди. Эмди хазир ixни қайтидин бaxлиoқандин кейин, дэл муху этраптики эл-yurtлар yэнэ: «Yэхўдиylар пэрманлиrioқа боysunmay, бу ибадэthanини қайта қурмақта, уларни жазалaxлири керэк» дегэндэк эрз-xикayэтлэрни yезип yengi imperator Dariusкэ yоллиди. Хан болса бу эрз-xикayэтлэрни yўзэки бир тэрэп қилмиди, бэлки ибадэthanioқа dair барлиқ мэмурий hatirinamilэрни тэpsили yтэхxўрўхни buyрudi. Ordidin бирнэqqэ yўз километр yирақлиқта болоқан бир jayдин, imperator Қорэхнинг эсли yарлиқининг бир кэqўрмиси tepildi. Бу yарлиқта дэрwэкэ ибадэthanини қайта қурux зэрўр deyилгэниди. U «Mediyalikлар wэ Parslikларнинг бэлгилимиси» болуп, қайдэ-yosun боyиqэ уни heq эзгэрткили болmaytti. Xunga Darius дэрhал бу hizмэткэ қарxi қикқанлароқа:

«**Силэр u yэрдin нерi кетинглэр! Hudaning ойининг қурулuxи билэн каринглэр болмисун! Yэхўдиylарнинг бax waliysi билэн Yэхўдиylарнинг ақсақаллирининг Hudaning бу ойини эслидики орниоқа selixioқа yол қoyунглэр.... Padixahlіқ хэzinisigэ tapxurulоқан baj кirimidin силэр кeqiktўрмэ yу адэмлэргэ толук hirajэт ажритип беринглэр, қурулux heq тоhtап қалмисун... Hudaоја кeyдўрмэ курбанлиқ sunuxқа, мэyli torпак болсун, қoққар yаки қozilar болсиму, xular берилсун... Kаhінларнинг бэлгилigини боyиqэ буoқday, тuz, xarab yаки зэйтун mayлар болсун xularнинг бириму кэм қилинmay, хэр кўни тэmin etип турулсун!» («Эзра» 6:1-12, қиксартип elинди) дегэн бир yарлиқни қўхўрди! Ҳағayoја икки ай илгирики қўхкэн yуқирикі бexарэт бунинг билэн толук дэлilлэнди: «**«Kўмўх Meningki, altun Meningki» — дэyду samawi қoxунларнинг Сэрдари болоқан Пэрвэрдигар.****

Хэлк риoбэтлэндүрүлүп, роһий мэдэткэ ериxiп, hizмэт dawamlaxтурлди; tet yerim yилдин кейин, yэни Darius imperatorning altинқи yилida ибадэthana пўттүрүлди («Эзра, 6-бабни кэрўнг).

«Ҳағай»

Ahirida Zərubbabəlgə berilgən söz toqruqluk

(2:20-21)

«Pərwərdigarning səzi xu ayning yigirmə tətinqi küni Ҳағайоға иккинqi қетим келир мундақ дейиди: —

— Yəhudaоға waliy bolоqan Zərubbabəlgə söz қилир мундақ дегин: —

— «Mən asmanlarni, zeminni təwritixkə təmxiliwatimən».

Bu yərdə wə 6-ayəttə deyilgən «təwritix» ahirqi zamandiki wəqələri kərsitidu. Təwrat, «Yəxaya» 13-babta ohxax iqlar təswirlinidu. Xu künidə barlıq nərsə-xəy'ilər təwritilidu, təwrinip yoқilidu; pəқət Hudaning təwritkili bolmaydioqan təwrenməs padixahliқioға təwə bolоqan ix-xəy'ilərla təwrenməy, қalidu («Ibr.» 12:25-28).

(2:22)

«Padixahliқlarning təhtini ərüwetimən, əllərninq padixahliқlirining küqini yoқitimən; jəng hərwiliri həm uning üstidə olturoqanlarni ərüwetimən; atlar wə atlıқ əskərlər, ularning hərbi öz қerindixining қiliqi bilən mollақ atқuzulidu».

Muxu yərdə biz kəp padixahliқlarni bayқaymiz, lekin olturidioqan birlə təht bar. Ixinimizki, bu «təht» dəjjalningki, u kəp padixahliқlarni baxқuridu, ahir berip Məsiһning қaytip kəlixi bilən wəyran bolidu.

(2:23)

«Xu künidə — dəydu samawi қoxunlarning Sərdari bolоqan Pərwərdigar —

Mən seni, yəni Xealtielning oqlı Zərubbabəlni alimən, — dəydu Pərwərdigar — andin seni huddi məһürlük əzükümdəқ қilimən; qünki Mən seni talliwaldim, — dəydu samawi қoxunlarning Sərdari bolоqan Pərwərdigar».

«Xu künidə» — bu ahirqi zamanda; bəxarət Zərubbabəlninq tirilixini kərsitidu. Padixah əzining məһürlük əzükidin ayrılса bolmioқindəқ, Zərubbabəl Hudaоға intayin yeqin bolidu, xuningdəқ Huda Əz padixahliқida uni alahidə ixlitidu.

Əysa Məsiһ Dawutning əwladi bolоqan Zərubbabəlninq əwladidur. Zərubbabəl kəp jəһətlərdə bizgə Məsiһ Əysaning birhil siymasini mujəssəmləxturidu; u Hudaning yeqini bolup, Uning həlқigə bax bolup, Hudaning muқəddəs ibadəthanisining ul saloқuqisi həm püttürgüqisidur. Ҳazir həmmimiz Zərubbabəl қuroqan ibadəthanining bir қismi əməs, bəlki Rəb Əysa Məsiһ қuruwatқan, əng uluқ ibadəthanining bir қismi bolux pursitigə muyəssər bolduқ! Қiyamət künidə қədirlіқ oқurmənlirimizning hərbi bu əbədiy ibadəthanida tepilsun!

Amin!